

Danmarks Røde Hjælp

- / *Kominterns arkiv*

Mediernes store interesse for Kurt Jacobsens Aksel Larsen-biografi og Ole Sohns bog om Arne Munch Petersens skæbne skyldes uden tvivl den fortsatte interesse for disse to danske politikere. Men medvirkende til begge bøgers medie- og salgssucces er, at forfatterne kunne udnytte kildemateriale fra de tidligere utilgængelige arkiver i Moskva. Måske mindre spektakulært, men for forskningen nok så vigtigt er det, at der i forbindelse med afleveringen af DKP's arkiv til ABA blev påbegyndt en generel overførelse af dokumenter i mikrofilmkopi fra Komintern-arkivet. Således har ABA modtaget ca. 12.000 mikrofilmkopier vedrørende DKP's (og DKU's) historie og relationerne til Komintern i perioden 1919-1943. Det har - sammen med DKP's egen arkivaflevering - skabt et på mange måder helt nyt grundlag for beskæftigelsen med det danske kommunistiske partis historie i Komintern-årene. Et eksempel herpå er solidaritets- og hjælpeorganisationen Danmarks Røde Hjælp.

Som følge af DKP's ringe størrelse og styrke havde de første forsøg på at danne en dansk sektion af IRH (1924 og 1927) kun begrænset succes. Et nyt forsøg blev gjort i september 1928, men først fra 1931 kan der tales om et mere kontinuerligt virke.

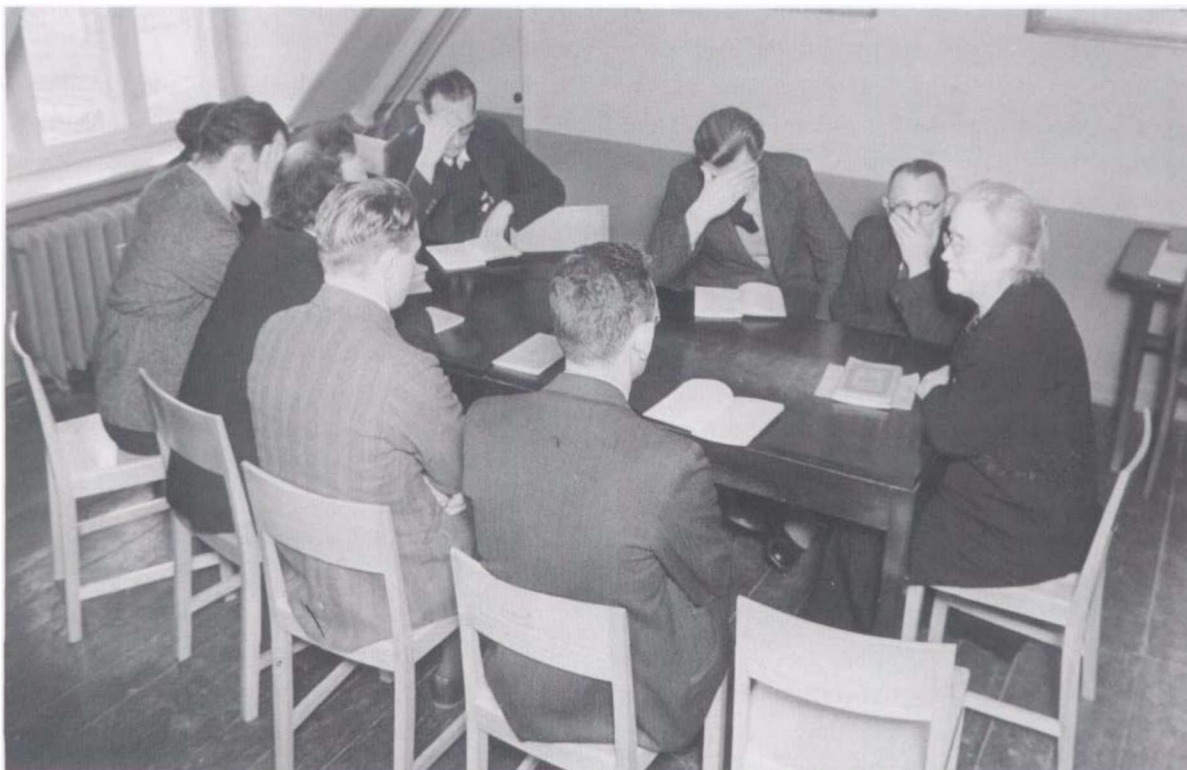
Røde Hjælp afholdt 3 kongresser (maj 1932, december 1933 og maj 1936) samt et landsmøde (marts 1934). På kongressen i 1936, der markerer højdepunktet i organisationens liv, blev Martin Andersen Nexø valgt til formand for Danmarks Røde Hjælp.

Røde Hjælp var - ligesom DKP - organiseret efter den »demokratiske centralismes« principper, men til forskel fra DKP søgte Røde Hjælp at vinde

både enkeltpersoner og organisationer som henholdsvis individuelle og kollektive medlemmer.

Af Røde Hjælps aktiviteter kan nævnes hjælpearbejdet i forbindelse med Nakskov-sagen (1931) og især dens rolle som hjælpeorganisation for flygtningene fra Hitlertyskland. Sideløbende med Røde Hjælps generelle virke blev der oprettet en række ad-hoc-komiteer, der beskæftigede sig med afgrænsede spørgsmål, først og fremmest solidaritetsarbejde med politiske fanger, herunder en række danskere, der blev anholdt i Hitlertyskland i forbindelse med deltagelse i den illegale antifascistiske modstandskamp.

Selv om Danmarks Røde Hjælp officielt ikke

Sprogundervisning for tyske emigranter på Emigranthjemmet i København 1937, hvor Røde Hjælp bl.a ydede en stor indsats.

blev nedlagt, overgik aktiviteterne - i strid med Kominterns ønsker - i 1936/37 til andre organisationer: Befrielseskomiteen for Hitler-fascismens ofre, 1937-komiteen for tyske emigranter, Skandia-hjælpen, ligesom Røde Hjælp - som følge af et af de få mere vellykkede forsøg på at skabe et samarbejde mellem danske socialdemokrater og kommunister - tilsluttede sig den socialdemokratiske Matteotti-Komites indsamlingsaktiviteter i forbindelse med Spanienskrigen

Men grundet det generelt dårlige forhold mellem Socialdemokratiet og DKP blev der igennem hele Røde Hjælps levetid udfoldet en voldsom ideologisk debat for og imod Røde Hjælp, ligesom myndighederne betragtede Røde Hjælp, dens aktiviteter til støtte for de tyske emigranter og kritikken af regeringens flygtningepolitik med betydelig skepsis.

Danmarks Røde Hjælp har hidtil været et meget lidt udforsket emne. I de fleste fremstillinger af DKP's historie omtales organisationen kun spora-

disk. En undtagelse er to specialer fra første halvdel af 1980'erne. Torben Størner gjorde med *Røde Hjælp 1928- 1941* (Århus Universitet, 1981) et forsøg på at skildre organisationens samlede udvikling og virke. Undersøgelsens hovedsvaghed er, at det næsten udelukkende bygger på samtidigt *trykt* materiale (avis- og tidsskriftartikler samt tryksager). Noget originalt kildemateriale fra Socialdemokratiets og LO's arkiv i ABA samt beretninger fra nogle centrale aktører i Røde Hjælp blev fremdraget af Minna Steffen Pedersen i *Det danske Socialdemokratis fascismeopfattelse og holdning til den antifascistiske kamp i 30'erne* (Københavns Universitet, 1983). I forbindelse med undertegnede's undersøgelse af den danske flygtningepolitik i 1930'erne viste det sig, at der i Justitsministeriets og politiets arkiver findes en del materiale om Røde Hjælp med relation til emigranthjælpearbejdet.

Fraværet af et mere omfattende kildemateriale i DKP's eget arkiv har sin forklaring i besættelsestiden. Således blev Røde Hjælps egne arkiver tilintetgjort efter 9. april 1940, og de er dermed gået tabt for eftertiden. Men allerede for nogle år siden gjorde Gelius Lund, der spillede en fremtrædende rolle i Røde Hjælp i midten af 1930'erne opmærksom på, at der måtte findes relevant materiale i Moskva, idet han kunne erindre, at Røde Hjælp jævnligt havde sendt indberetninger og materiale til IRH's sekretariat. De nu modtagne mikrofilmkopier har til fulde bekræftet dette. Selv om det nu foreliggende materiale stadigvæk er fragmentarisk og i altovervejende grad kun vedrører tidsrummet fra 1932/33 til 1937/38, er der nu mulighed for at tegne et langt mere præcist billede af Røde Hjælps udvikling og

virke igennem de år, hvor organisationen spillede en vis rolle.

Betragtes det fra Kominterns arkiv modtagne materiale ud fra en organisatorisk synsvinkel foreligger der nu:

- organisationens statutter (1936);
- oplægget til 3. Landskongres (1936);
- interne oplæg fra landsledelsen (1936);
- landsorganisationens cirkulærer (1933, 1934, 1935, 1936, 1937);
- korrespondance til IRH (1933, 1935, 1938);
- korrespondance fra IRH (1933, 1935, 1936, 1937);
- indberetninger om virksomheden til IRH (1935, 1936, 1937);
- indberetninger fra IRH's repræsentant i Danmark til IRH i Moskva (1936, 1937);
- korrespondance mellem DKP's repræsentant i Kominterns Eksekutivkomite (Arne Munch Petersen) og IRH (1936);
- Kominterns Eksekutivkomites drøftelse af forhold vedrørende Danmarks Røde Hjælp (1937);
- forbindelser mellem Røde Hjælp og Tysklands Kommunistiske Parti (KPD) og dets eksilgruppe i Danmark (1935, 1936) og herunder internt materiale fra KPD om Røde Hjælp og forhold i eksilet i Danmark;
- forbindelser mellem KPD's eksilgruppe og DKP;
- forskolingsmateriale;
- løbesedler, indsamlingslister, materiale om diverse arrangementer;
- landsorganisationens pressemeddelelser og publikationer; materiale om Centralkommissionen

for tyske emigranter ved Røde Hjælp;

- materiale fra Røde Hjælps Sjællands Distrikt;
- afdelingsblade (både i København og provinsen);
- materiale om Befrielseskomiteen for Hitler-fascismens ofre, Skandia-Hjælpen, Thälmann-Torgler-Komiteen og andre af Røde Hjælp oprettede ad-hoc-komiteer.

Der skal ikke her gøres noget forsøg på at give et indholdsmæssigt resumé eller en samlet vurdering af dette materiale. Mere generelt skal det dog anføres, at det nu er muligt at rekonstruere landsorganisationens bestræbelser på at skabe og udvikle lokale afdelinger af Røde Hjælp. I denne sammenhæng blev der brugt en del kræfter på at få skabt afdelingsblade, hvis indhold i høj grad byggede på et materiale, der blev distribueret gennem landsorganisationen. At dømme ud fra de foreliggende afdelingsblade skete denne organisatoriske »oprustning« i 1935 og 1936. Og selv om kongressen i maj 1936 markerede et højdepunkt i Røde Hjælps udvikling, ser det ud til, at organisationen havde svært ved at fastholde fremgangslinien.

Som følge heraf indledes allerede kort tid efter kongressen interne overvejelser om Røde Hjælps fremtid. Mens blandt andre Gelius Lund gjorde sig til talsmand for en de facto-nedlæggelse af Røde Hjælp, for videreførelsen af emigranthjælpearbejde på et bredere grundlag og forstærkede bestræbelser på at forbedre forholdet til især Socialdemokratiet, mødte denne holdning alvorlig modstand i IRH og Komintern. I den følgende tid og frem til mødet i Komintern, dvs. hos den tyske Komintern-funkti-

Thälmann-Komiteen var én af de ad hoc-komiteer. Røde Hjælp oprettede. Billedet viser et DKU-optog vistnok il 935. (ABA).

nær Florin i juni 1937 om situationen i Røde Hjælp, udfoldede IRH's repræsentant i Danmark en omfattende og utilsløret fraktionsvirksomhed for at forhindre det, der i IRH og Komintern blev betegnet som likvideringen af Røde Hjælp. En anden part i disse stridigheder var den tyske kommunistiske eksilgruppes ledelse, der i sine vurderinger befandt sig på linie med IRH og Komintern. Det er af ikke ubetydlig interesse, at DKP's ledelse gennem sin for-

Internationale Røde Hjælp

På Kominterns 4. verdenskongres (nov.-dec. 1922) blev det vedtaget at oprette en hjælpeorganisation for »klassekampens ofre«. Og 30.11.1922 blev International Rode Hjælp stiftet i Moskva. Selv om organisationen principielt var tænkt som tværpolitisk international solidaritetsorganisation, var den tæt forbundet med Komintern og skulle tjene kommunisternes enhedsfrontpolitik. IRH fik til opgave at yde moralsk og materiel støtte og herunder retshjælp til ofrene for den »borgerlige klassejuits«, den »hvide terror« og »fascismen«.

IRH gennemførte kampagner for blandt andre amerikanerne Sacco og Vanzetti, italieneren Antonio Gramsci, den senere leder af Komintern, Georgi Dimitrov, og formanden for Tysklands Kommunistiske Parti, Ernst Thälmann.

Formandsposten i IRH blev beklædt af J. Marchlevski (1922-25), Clara Zetkin (1925-33), Jelena Stassova (1933-37) og Wilhelm Pieck (1937-41).

IRH afholdt to internationale konferencer (1924 og 1927) og en enkelt verdenskongres (1932).

I 1930'erne blev kampen mod fascismen IRH's altoverskyggende arbejdsfelt. Således tog IRH april 1933 initiativ til dannelsen af International Hjelpekomite.

mand Aksel Larsen søgte at berolige Komintern og IRH ved at fremstille den påståede likvidering som en nødvendig omlægning af Røde Hjælps arbejde. Her viser det sig, at DKP faktisk fastholder en selvstændig stillingtagen og ikke ønskede at underkaste sig de i Moskva herskende holdninger. Når Røde Hjælp alligevel ikke blev opløst skyldtes det - som det fremgår af materiale fra Justitsministeriets arkiv - først og fremmest, at de danske myndigheder ikke var villige til at anerkende nogen ny flygtningehjelpekomite som afløser for Røde Hjælp og repræsentant for dens emigranter. Som følge heraf blev Røde Hjælp bevaret som en »énmands-organisation«, en funktion der blev varetaget af Rasmus Bonde Larsen, og som udelukkende tog sig af kontakten mellem myndighederne og de kommunistiske emigranter i spørgsmål om deres asylforhold, mens Røde Hjælps

hidtidige aktiviteter reelt blev overført til 1937-Komiteen for tyske emigranter og andre ad hoc-komiteer.

Særligt omfattende er materialet fra Befrielseskomiteen for Hitler-fascismens ofre. Her spillede Stig Veibel en meget aktiv rolle i bestræbelserne på at gøre den danske offentlighed opmærksom på nazistirets forfølgelse af sine politiske modstandere. Komiteen var - sammen med andre nordiske Hitler-modstandere - arrangør af en internordisk konference i 1936, der både diskuterede udviklingen i Hitlertyskland, den nazistiske fare i Norden og de nordiske landes flygtninge- og asylpolitik.

Nok så interessant er det, at materialet fra Kominterns arkiv også kaster nyt lys over KPD's eksilgruppe i Danmark og de tyske kommunisters forhold til deres danske partikammerater. Her findes der både indberetninger fra eksilgruppen til KPD's

daværende udlands-ledelse i Paris (1935, 1936), oplæg fra eksilgruppens ledelse og korrespondance mellem den og DKP. For undersøgelsen af eksilet i Danmark er især redegørelsen for den kommunistiske eksilgruppes brud med det tværpolitiske Emigranthjem på Rådhuspladsen af interesse (1938). Denne redegørelse er et tydeligt vidnesbyrd om Moskva-processernes konsekvenser og den hysteriske kampagne mod den »trotskistiske fare«, der blev anvendt som diffamerende synonym for andre emigranter, der ikke i alle forhold delte KPD's synspunkter.

Betragtet under ét, er det nu muligt at lave en yderst omfattende undersøgelse af Røde Hjælps historie under inddragelse af det bevarede trykte materiale, herunder Røde Hjælps tidsskrifter og pjecer, Arbejderbladet samt arkivmaterialet i:

- DKP's arkiv (ABA);
- Socialdemokratiets arkiv (ABA);
- LO's arkiv (ABA) og
- Justitsministeriets arkiv og herunder Statspolitiet/Rigspolitichefens arkiv (Rigsarkivet).

Glemmes skal heller ikke:

- beretningsmaterialet i Carl Madsens arkiv (Det Kongelige Bibliotek) og i undertegnedes egen samling samt
- materiale om KPD, DKP og Røde Hjælp i det tidligere partiarkiv i Berlin.

Hans Uwe Petersen